

Absztraktok

Boros Gábor: Az élet mint halál Spinozánál

Hans Blumenberg szekularizációértelmezésének példájaként tárom fel Spinoza *Etikájá*-ban élet és halál kettős értelmezésének elemeit. E kettős értelmezés a görög kezdemények nyomán a keresztény filozófia Ágostonra építő hagyományában kap nagy hangsúlyt: a konverzió a korábbi élet szemszögéből halál, az új élet felől nézve újjászületés. Spinozának az a néhány passzusa, amelyben az élet és a halál kérdései szóba kerülnek, kiválóan értelmezhetők ebben a keretben. Az ő gondolatai erről természetesen nem a transzcendens Istenben való hithez térést állítják középpontba, valamelyik egyház vagy felekezet közvetítésével, hanem a bölcs emberben testet öltő, tisztán filozófiai megalapozású immanens üdvösségre irányulnak. Kortársi ellentétként földízem Pascalnak Roannez kisasszonyhoz írott leveleit, amelyben a hagyománynak megfelelő buzdítással találkozunk a transzcendens célzatú megtérésre, az élet s halál páli értelmezésére építve.

Csornay Annamária: Bernard Williams liberális politikai realizmusa

Bernard Williams „Realism and Moralism in Political Theory” című szövege kétségtelenül egyike a liberális politikai realizmus meghatározó munkáinak. Jelentősége a domináns – elsősorban rawlsianus – liberalizmus kritikájában és a liberalizmus egy merőben eltérő megalapozásában rejlik. A kortárs politika elméletre tett nagy hatása ellenére a tudományos diskurzus méltánytalanul mellőzi a szöveg filozófiai megalapozásának értő elemzését. A jelen tanulmány célja, hogy megmutassa azokat a feltevéseket, amelyek alapján Williams elutasítja a politikai gondolkodást uraló moralizmust. A williamsi megközelítésnek erőssége, hogy világossá teszi azt, hogy a racionalitásnak korlátozott hatása van mind az erkölcs, mind a politika terén, és újradefiniálja a moralitás és politika viszonyát. Felfogásából azonban sajátos kihívások is fakadnak, amelyek kifejezetten a legitimitáskonceptiójában mutatkoznak meg. Mindamelllett, Williams realista érvei valóban megkerülhetetlenek a kortárs teoretikusok számára.

Forczek Ákos: „Állami fortély” és „belső kényszer”. A felvilágosodás kanti programjáról

Írásomban Kant *Pragmatikus érdekű antropológiájának* egy lábjegyzetéből kiindulva rekonstruálom az emberi nem karaktere és morális rendeltetése, majd e morális rendeltetés és a (világ)polgári alkotmány kidolgozásának programja közötti kapcsolatot. Ezután megvizsgálom, hogy Kant hogyan határozza meg e politikai program megvalósításán fáradozó „jellemes alattvalók”, valamint a „jellemes monarcha” cselekvési terét, s megvilágítom, milyen szerepet szán a „belső kényszernek”. Eltérő kontextusok alapján e fogalom két jelentését bontom ki: tisztázom, milyen értelemben beszélhetünk „konstruktív”, illetve „destruktív” belső kényszerről, s e distinkciót összefüggésbe hozom a praxis és a praktika, illetve a *cognitio philosophica* és a *cognitio historica* fogalompárjaival. Amellett fogok érvelni, hogy a kanti koncepció szerint a felvilágosodásnak egy konstruktív belső kényszer kiérlelésével és alkalmazásával kell kiutat találnia a „népet” már mindig is megkötöző, destruktív belső kényszer állapotából. Konklúzióm szerint e projekt feloldhatatlan feszültségekkel terhes.

Gyárfás Orsolya: Tradíciók és interpretációk: Richard Strauss *Rózsalovagja*

Tanulmányom a *Rózsalovag* recepció- és interpretációtörténetét vizsgálja, három kérdés-körben. Az első kettő elsősorban zenetudományi irányú: a *Rózsalovag* fogadtatása bemutatása idején és a mű muzikológiai recepciója, mindenekelőtt azon narratíva feltárására koncentrálna, mely a *Rózsalovagot* mint Strauss művészetének konzervatív fordulata pozícionálta. A harmadik témakört a *Rózsalovag* előadásbeli tradíciójának kialakulása és ezen tradíció megkérdőjelezésére és szubvertálására tett kísérletek vizsgálata alkotja: ennek keretében elemzem Otto Schenk müncheni és Jan Philipp Gloger amszterdami rendezését. Igyekszem rámutatni a zenetudományban és a színpadon megkövesedett interpretációk közti szoros összefüggésre, melyek kölcsönösen erősítették az operát mint giccses elitélő interpretációs paradigma rögzülését.

Hankovszky Tamás: „A filozófus csak Jánossal tud közösséget vállalni.” Fichte a páli és a jánosi kereszténység különbségéről

Johann Gottlieb Fichte egyike volt az elsőeknek – ha nem éppen a legelső –, aki nemcsak hogy megkülönböztette egymástól a páli és a jánosi teológiát, hanem élesen szembe is állította őket. Míg Pál teológiáját „teljesen tarthatatlannak” tekintette, Jánosban „a

valódi kereszténység egyedüli tanítóját” látta, aki ugyanazt, sőt, gyakran „ugyanazokkal a képekkel és kifejezésekkel” tanította, mint a tudománytan. *A jelenlegi kor alapvonásai és A boldog élet útmutatója avagy a vallás tana*, amely e két „ellentétes keresztény rendszert” is tárgyalja, Fichte kései filozófiájának alapvető belátásait kísérli meg közérthető formában bemutatni és a köznapi jelenségekre alkalmazni. A jánosi teológia ebben a kontextusban azért válik kitüntetetté, mert nagy erővel hangsúlyozza az egységet: mindenekelőtt az Atya egységét Jézussal, de ugyanígy Isten és egyáltalán az ember egységét is, ezzel pedig szemlélteti, értelmezi és hitelesíti Fichte monizmusát, amely kései filozófiáját – ha lehet – még a jénai korszaknál is jobban meghatározza. Tanulmányomban először e filozófia azon alap gondolatait körvonalazom, amelyeket Fichte a János evangéliumban is megtalálni vélt. Ezután Fichte sajátos Pál- és János-értelmezését mutatom be, végül pedig azt, hogyan következik nála a két apostol szembeállításából végső soron magának a teológiának az elvetése is.

Kintli Borbála: Az esztétikán túl. A művészetről Pilinszky és Levinas gondolatainak keresztmetszetében

Tanulmányomban Pilinszky és Levinas gondolatai nyomán egy etikailag érvényes művészet fogalmát járom körbe. Akár Pilinszky, akár Levinas esztétikai kijelentéseit tekintjük, azokból egyaránt a művészettel szemben támasztott olyan igény rajzolódik ki, amelynek az jelen formájában képtelen megfelelni. Pilinszky saját korának művészeti válságát érzékeli, amelyhez az a képzet társul, hogy léteznie kell egy másik, a 20. század katasztrófái kialakította helyzetben is tartható művészeti alternatívának. Bár a század eseményei Levinas életművében is meghatározó szerepet kapnak, az már jóval kevésbé látható, miként kapcsolódik össze a filozófia etika általi átformálásának szükségessége a művészet kérdésével, különösen, ha a levinasi esztétikai gondolatok egymásnak ellentmondó irányait tekintjük. A cél a jelentkező nehézségeknek, paradoxonoknak a vizsgálata, melyek párhuzamos olvasata válaszokat nyújt.

Kovács Dániel Attila: A tudatosság két fajtája Plótinosz filozófiájában

Plótinosz lélekfilozófiájában a lélek nem transzparens, azaz nem mindennek vagyunk minden esetben tudatában, ami a lelkünkben zajlik. Erre a legjobb példa az alá nem szállt lélek elmélete, mely szerint a lélek egy bizonyos része nem diszkurzív módon szemléli az intelligibilis világ egészét, ennek a működésnek azonban csak a legritkább esetben vagyunk tudatában. Tanulmányomban Plótinosz a tudatosság problémakörével

kapcsolatos elképzeléseit rekonstruálom. Amellett érvelek, hogy Plótinosz a tudatosság két markánsan eltérő formáját különbözteti meg. Az empirikus tudatosság az alsó lélekhez tartozik és annak a működésnek a része, melynek során a lélek különböző képességei egy egységes szubjektummá szerveződnek. A noétikus öntudat a tudatosság egy egységesebb és állandóbb formája, amely a felső, alá nem szállt lelket jellemzi. Értelmezésem szerint a különbséget az alapozza meg, hogy az alsó és a felső lélek metafizikai értelemben is különböző mértékben egységes entitások. A tudatosság tehát Plótinosz szerint minden esetben az egységgel függ össze.

Pavlovits Tamás: „A fenséges Istennek szemléletében elnyerhető legfőbb boldogság.” Megjegyzések Descartes *Harmadik elmélkedésének* utolsó bekezdéséhez

Tanulmányunkban Descartes *Harmadik elmélkedésének* utolsó bekezdését elemezzük. Descartes e bekezdésben Isten ideájára irányuló kontempláció folyamatát írja le, amely azonos a végtelen ideájának belső szemléletével az elmében. E kognitív aktust különböző érzelmek kísérik, nevezetesen a csodálat, az imádás, a boldogság és öröm affektusai. Arra teszünk kísérletet, hogy ezeket az affektusokat Descartes más művei alapján magyarázzuk, mindenekelőtt *A lélek szenvedélyeiből* kiindulva. Amellett érvelünk, hogy a végtelen szemléletével kapcsolatos érzelmek összefüggésben állnak a végtelen észlelésének kettős természetével, amennyiben a végtelen ideáját maximális világosság és elkülönítettség jellemzi, miközben megérthetetlen a véges emberi elme számára.

Schmal Dániel: Leibniz és Locke a személyes azonosságról

Martin és Barresi (2000) szerint a személyes azonosság locke-i elmélete döntő szerepet játszott a lélek naturalizálásának történetében, mert elsőként tekintette az én azonosításához szükséges tudatállapotokat a metafizikai bázisuktól függetlenül vizsgálható empirikus adatoknak. Feltéve, hogy a tudatállapotok összefüggése hordozófüggetlen kognitív rendszerként vizsgálható, Locke valóban a tudat naturalizálásának egyik jelentős programját indította el. Ezért Leibniz kritikái észrevételei, amelyeket az *Újabb vizsgálódások* lapjain fogalmazott meg Locke-kal szemben, metafizikailag konzervatív ellenvetéseknek tűnhettek. Tanulmányomban azt kívánom megmutatni, hogy e sugallat téves. Leibniz alternatív elméletében a tudatos elmeállapotok attól a külső kontextustól függenek, amelyből a tudat kiemelkedik, s amely nélkül nem lehetne az, ami. Ily módon a tudatos elme önazonossága nála azoknak a „kicsiny percepcióknak” az összefüggésébe ágyazódik, amelyek a monász testét és környezetét reprezentálják. Konk-

lúzióm szerint ha Locke-ot helyesen tekintjük a pszichológiai modernitás egyik alapítójának, Leibnizre is érdemes úgy tekinteni, mint aki egy hasonlóan modern megközelítés egyik kezdeményezője, amennyiben a tudatos elme kontextualista felfogása nála a mai „megtestesült”, „beágyazott”, illetve „szituatív” megközelítésekkel rokon.

Szabó L. Imre: Az elme karteziánus fogalma

Tézisem szerint Descartes kritériuma arra vonatkozóan, hogy az elmére mely predikátumok lehetnek igazak, a következő S -sémával fejezhető ki: szükségszerűen igaz, hogy ha S azt gondolja, hogy φ -t teszi, akkor φ -t teszi. Eszerint valamely φ predikátum akkor és csak akkor mentális, ha kielégíti az S -sémát. Ha viszont φ állítható ugyan az emberről, de nem elégíti ki az S -sémát, akkor φ testi predikátum. Az S -sémával bizonyítom, hogy a „gondol”, „megért”, „észlel”, „érez”, „akar” mentális predikátumok, míg a „sétál” testi predikátum. Ezt követően amellett érvelek, hogy Descartes elmefilozófiája szerint az S -sémában szereplő „gondolja” kifejezés mentális predikátumok esetén azt jelenti, hogy S közvetlenül a tudatában van elméje tevékenységeinek. A továbbiakban azt vizsgálom, hogy Descartes szerint S mennyiben rendelkezik inkorrigibilis tudással elméje tevékenységeire vonatkozóan, s azok mennyiben transzparensak a számára. Ennek kapcsán megállapítható, hogy Descartes szerint S számára elméje nem minden tevékenysége és tartalma aktuálisan tudatos, s így azok tekintetében elméje aktuálisan nem transzparens a számára. Ezáltal Descartes elmefogalmáról annak közismert értelmezésénél összetettebb és árnyaltabb kép rajzolódik ki előttünk.

Zsupos Norbert: A kifejezés fogalma Gilles Deleuze filozófiájában

A tanulmányban a kifejezés fogalmát vizsgálom Gilles Deleuze filozófiájában. Deleuze a transzcendencia és a reprezentáció filozófiájával szemben az immanencia filozófiáját alapozza meg. Az immanenciát és a transzcendenciát a kifejezésen keresztül állítom szembe egymással, különös figyelmet fordítva Deleuze Spinoza-értelmezésének. A tanulmány első részében a platóni filozófia bírálatát, a transzcendencia és immanencia szembenállását vizsgálom, kitérve a szimulákrum problémájára. A második részben a transzcendentális ideákat elemzem, amelyek a kifejezéssel, valamint az immanenciával állnak összefüggésben. A harmadik részben Deleuze Spinoza-értelmezését tekintem meg közelebbről, a korábban tett megállapítások figyelembe vételével. Az az állításom, hogy Deleuze gondolkodásában a kifejezés megkerülhetetlen szerepet tölt be, nemcsak

Deleuze filozófiai motivációját világítja meg, hanem az immanencia kiemelt státuszára szintén rámutat.